

J. FRANSEN, *Identiteit en verbeelding. Over nationale feesten en de politieke constructie van Belgische, Vlaamse, Waalse en Franstalige identiteiten in het meertalige Brussel (1945-1995)*, Vrije Universiteit Brussel, 2002, Faculteit Letteren en Wijsbegeerte, promotor: Prof. Dr. E. Witte

---

Dit doctoraat in hedendaagse geschiedenis legde zich via de invalshoek van nationale feestdagen toe op de politieke constructie van Belgische, Vlaamse, Waalse, Franstalige en Brusselse identiteiten in Brussel tussen 1945 en 1995.¹ De belangrijkste doelstelling was de bijdrage aan de theoretische verdieping van het Belgisch onderzoek naar nationale identiteiten en natievorming. Zoals uit de titel blijkt, gebeurde dit tevens vanuit een uitgesproken comparatief perspectief. De recente internationale onderzoeksstrekking van het constructivisme vormde hierbij de eerste leidraad. De constructieadepten schuiven daarbij twee aandachtspunten naar voor. Ten eerste verdiepen zij zich in de manier waarop nationale identiteiten doorheen het discours worden verbeeld. Meer concreet wil dit zeggen dat constructivisten illustreren op welke manier nationalist, politici en/of ideologen het natie- of identiteitsbegrip invullen. Ten tweede richten zij de aandacht op die natievormers en de belangen die zij nastreven – de verborgen agenda zeg maar – met hun identiteitsverbeelding. Meer concreet: als identiteiten constructies zijn, *wie* construeert die dan en vooral ook *waarom*?

Aangetoond werd dat zowel Brusselse, Waalse, Franstalige, Belgische als Vlaamse identiteiten functionele en contingente vertogen zijn in de taalpolitieke en communautaire strijd. Zo krijgt de lezer een inzicht op welke manier de ontluikende Vlaamse en Waalse Beweging in Brussel vanaf het einde van de negentiende eeuw, en meer bepaald in het verlengde van hun taalpolitieke stellingnamen, diverse identiteitsvisies ontwikkelden. Verder komt ook het

---

¹ Deze doctoraatsthesis werd herwerkt tot een boek dat in het voorjaar van 2004 verschijnt bij VUBPress onder de titel "Identiteit en Verbeelding. Over nationale feesten en de politieke constructie van Belgische, Vlaamse, Waalse en Franstalige identiteiten in het meertalige Brussel, 1945-1995".

Belgisch natievormend vertoog van de Brusselse politieke elites aan bod. Het zwaartepunt van dit onderzoek ligt echter in de tweede helft van de twintigste eeuw. Zo wordt een inzicht gegeven in de complexe identiteitsstrijd in deze periode, een strijd die veel te maken heeft met verdedigings- en legitimatiestrategieën in het kader van de taalpolitieke en communautaire strijd en het staatshervormingsproces. De analyse van de Brusselse Guldensporenviering geeft zo een mooi beeld van de complexe hegemoniestrijd over de Vlaamse identiteit, die verschillende, soms totaal tegenstrijdige, invullingen heeft gekregen. Aandacht is er voor de rol van de Openbare Omroep, de Vlaamse Beweging en het Vlaams-nationalisme, de Vlaamse gemeenschapsinstellingen, het Vlaams Blok enz. Net zoals de Guldensporenviering dienden ook de septemberfeesten aan Franstalige kant als indicator van een identiteitsstrijd. Onder andere werd aangetoond hoe een politieke strategie aan de basis lag van de verschuiving van een Waalse identiteit naar een Franstalige identiteit. De identiteitsvormende rol van verschillende politieke actoren wordt geanalyseerd: de Waalse Beweging en de Franstalig-Brusselse Beweging, het Front Démocratique des Bruxellois Francophones (FDF), de Openbare Omroep enz. Ook de analyse van het Belgisch identiteitsvormingsproces werd niet uit de weg gegaan. De belangrijkste conclusie hier luidt dat het Belgische identiteitsconcept geherformuleerd werd in de laatste twee decennia van de twintigste eeuw, in functie van gewijzigde omstandigheden, waaronder de federalisering en het Europees eenmakingsproces. Meest opvallend is de rol van de monarchie in deze herformulering. In de jaren negentig zag tenslotte een nieuwe Brusselse identiteit het levenslicht. De identiteitsvormers, meer bepaald Brusselse Beweging en Brussels Hoofdstedelijk Gewest, werden hier onder de loep genomen.

Kortom, de verschillende identiteiten die hier aan bod kwamen zijn constructies in het kader van de taalpolitieke en communautaire strijd. Achteraf groeide de overtuiging, mede door het debat rond de doctoraatsthesis, dat een brug naar de etnosymbolische richting in het nationalismeonderzoek mogelijk moest zijn. Dat identiteiten geconstrueerd worden staat buiten kijf, alleen gebeurt dit constructiewerk niet in een historisch of maatschappelijk vacuüm. Vandaar dat nu ook de bijkomende vraag werd gesteld naar de bronnen van inspiratie in heden en verleden. Deze vraagstelling gecombineerd met het comparatief perspectief levert zo een opmerkelijk resultaat op. De Waalse, Franstalige en Vlaamse identiteitsvormers laafden zich voor hun respectievelijke identiteitsconstructies in de twintigste eeuw rijkelijk aan de bron van het negentiende-eeuwse Belgisch natiediscours. Daarvan getuigen verschillende natievormende elementen als historische vrijheidslievendheid, strijd voor de

eigenheid op de grens tussen twee beschavingen, het gevoel van permanente bedreiging, vreemde overheersing en minorisering. Dat zijn courante thema's in ieder van deze identiteitsdiscours die echter worden geherformuleerd in dienst van de (Vlaamse, Waalse, Franstalige) eigentijdse doelstellingen. Het etnosymbolisch en comparatief perspectief leert aldus dat het Vlaams, Waals en Franstalige identiteitsdiscours in een aantal opzichten goed op elkaar lijken...

Dit doctoraat toetst overigens ook het methodologische onderscheid dat in nationaal en internationaal nationalismeonderzoek wordt gemaakt tussen een Frans, "republikeins" en een Duits, "etnisch" natiemodel aan de Brusselse casus. In België wordt het Waals, Franstalig en Belgisch natiemodel tot de eerste gerekend en het Vlaamse tot het tweede. Een dergelijke visie – vaak met een politieke ondertoon – maakt echter abstractie van een veel complexere realiteit. Al deze discours combineren immers in meer of mindere mate een etnisch natiediscours met uitgesproken republikeinse elementen.

Qua methodologie steunt deze analyse op een systematisch, grondig en kritisch gebruik van bronnenmateriaal dat is geproduceerd geworden door de organisatoren van de nationale feestdagen, gaande van Vlaamse, Waalse en Franstalig-Brusselse Beweging over Openbare Omroep, politieke partijen en de diverse overheden die op dit terrein in Brussel actief zijn. Dit bronnenmateriaal bestaat uit verslagen van vergaderingen, briefwisseling, neergeschreven toespraken, promotiemateriaal, pamfletten en programma's, tijdschriften en periodieken. Onderzoek werd verricht in het Archief en Museum van het Vlaams Leven te Brussel, het Fonds d'Histoire du Mouvement Wallon, het Archief van de Openbare Omroep, de universiteitsbibliotheek van Bergen en het Archief van de Stad Brussel. Tegelijkertijd werd ook gebruik gemaakt van verschillende privé-archieven. Naast de door de betrokken actoren geproduceerd archief toonden dagbladen zich een zeer rijke bron. Talrijke verslagen werden hier immers neergeschreven over de verschillende nationale feesten in Brussel. Zowel Vlaamse als Franstalige dagbladen die bijzondere aandacht besteedden aan de nationale feesten, onder andere De Standaard, Le Soir en La Libre Belgique, werden systematisch geanalyseerd.

Jan Fransen